

Henryk Stawniak

"II matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Manuale giuridico-pastorale, Luigi Chiappetta, Roma 1990 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 36/3-4, 190-193

1993

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

25 wyroków bardziej reprezentatywnych, ferowanych przez ponensów cieszących się dużym autorytetem (18 osób). Większość orzeczeń pochodzi z sądu rotalnego przy nuncjaturze apostołskiej w Madrycie. Wszystkie wyroki zapadły już po ukazaniu się nowego kodeksu.

Gdy chodzi o metodologię tej pracy, to wyroki są uszeregowane w grupy tytułów nieważności według porządku kodeksowego. Każdy z rozdziałów zawiera najpierw wprowadzenie doktrynalne do tytułu z którego jest orzekana nieważność małżeństwa, sygnalizuje się inne wyroki z tego tytułu i podaje się literaturę bardziej reprezentatywną. Dalej się opisuje konkretną sprawę z wyrokiem i krótkim komentarzem. Na końcu dzieła zamieszczono ogólną bibliografię dotyczącą prawa małżeńskiego i indeksy. Pierwszy z nich ukazuje kanony kodeksu z 1917 r, cytowane w pracy, drugi zawiera analogiczne kanony nowego ustawodawstwa. Trzeci indeks zawiera cytowane w pracy wyroki Roty Rzymskiej, a czwarty Roty Hiszpańskiej. Piąty dotyczy autorów. Ostatni z indeksów jest indeksem rzeczowym.

Gdy chodzi o tytuły nieważności w orzekanych sprawach to są one następujące: – przeszkoda węzła małżeńskiego (1 wyrok); – defekt rozeznania oceniającego (2 wyroki); – brak wolności wewnętrznej (6 wyroków); – error redundans (1 wyrok); symulacja częściowa: a) wykluczenie nierozzerwalności, b) wykluczenie wierności, c) wykluczenie potomstwa (wszystko po 1 wyroku); symulacja całkowita (2 wyroki); przymus (1 wyrok); rozwiązanie małżeństwa z tytułu jego niedopełnienia (1 wyrok); rozwiązanie małżeństwa ze względu na korzyść wiary (1 wyrok).

Różnorodność tytułów nieważności poruszanych w tej publikacji wzbudza zainteresowanie. Nie wydaje się celowym omawiać w krótkiej recenzji, poszczególne sprawy. Należy jednak podkreślić fakt, iż najwięcej sentencji odnosi się do kanonu 1095 nr 2 i 3. Stanowią one rzeczywiście najczęstsze tytuły aktualnie rozpatrywanych przypadków. Warto również zauważyć w nazewnictwie tytułów rozdzielenie defektu rozeznania oceniającego (*Defecto de discretio de iudicio*) od braku wolności wewnętrznej (*Falta de Libertad interna*). Wspomniane tytuły odnoszą się do nr 2 kanonu 1095. Zwykle też w komentarzu używa się słów *defecto o falta*, natomiast w tytułach spraw w pierwszym przypadku mówi się o defekcie, a w drugim o braku.

Prezentowana publikacja określa zarówno kierunek jurysprudencji hiszpańskiej w niektórych do końca niedopracowanych zagadnień, jak i jest przykładem skali złożoności spraw wynikających z przenikania się różnych wyznań, obrządków i kultur w tym kraju. Wydaje się, że książka może być użyteczna w sądach kościelnych. Może służyć sędziom, obrońcom węzła, adwokatom i biegłym. Dla studiujących lub wykładających współczesne prawo małżeńskie materialne i procesowe może również stanowić pomoc. Uczy ona jak rozumieć trudny kanon 1095 i może być odniesieniem w ćwiczeniach z prawa procesowego przy opracowywaniu wyroków.

Ks. Henryk Stawniak SDB

Luigi Chiappetta. Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordatoria. Manuale giuridico-pastorale, Edizioni Dehoniane Roma 1990, ss. IX + 910.

Problematyka małżeńska, zawierając w sobie między innymi problemy filozoficzne, estetyczne, antropologiczne, socjologiczne, ekonomiczne, teologiczne, pastoralne, prawne itp., interesuje wielu i jest badana pod różnyk kątem. Sprawami małżeństwa od

strony prawnej i duszpasterskiej był zawsze żywo zainteresowany Kościół. Prawo małżeńskie zaś należy do najważniejszych i bardziej kompleksowo unormowanych spraw przez tą instytucję. Normy prawne w tej dziedzinie stanowią przedmiot licznych komentarzy i opracowań.

Wśród tego rodzaju prac należy odnotować publikację L. Chiappetty. Zasluguje ona na uwagę i podkreślenie ze względu na koncepcję pracy, metodę i wielowątkowość poruszanych zagadnień. Tytuł wyjaśnia, że Autora interesuje przede wszystkim aspekt prawno-duszpasterski. Praca chce być podręcznikiem i przewodnikiem w wytyczeniu drogi dla właściwej i roztropnej interpretacji nowych unormowań prawnych odnośnie do problematyki małżeńskiej. Autor ma świadomość, iż prawodawca kościelny w nowym prawie uwzględnił soborowe głębokie zmiany, stąd szkicowane kierunki rozumienia norm na ten duch są uwrażliwione. Zauważając nowe światła, Autor nie zapomina też o tradycji kanonicznej (kan. 6 § 2), więc nawiązuje również do poprzedniego kodeksu. Czyni także dalsze historyczne wzmianki, gdy domaga się tego jakaś kwestia szczegółowa. Komentarz uwzględni również włoskie prawo konkordatowe i cywilne.

Opracowanie składa się z dwu części. Pierwsza z nich (ss. 7–406) zawiera komentarz do materialnego prawa małżeńskiego, natomiast druga część (ss. 407–680) obejmuje małżeńską problematykę procesową. Taka koncepcja książki, aby w jednym woluminie, przedstawić materialne i procesowe prawo małżeńskie, zasługuje na zaakceptowanie. W pierwszej jednak chwili, takie rozwiązanie może budzić wątpliwość: czy możliwa jest jednolitość pozycji, skoro materia dotyczy dwóch dziedzin autonomicznych, z których każda ma własną treść i metodykę? W rzeczywistości ujęcie jest stosowne, ponieważ dotyczy problematyki małżeńskiej w dwóch aspektach: materialnym i procesowym. Wydaje się, że jest to trafne rozwiązanie. Studiujący, bądź stosujący prawo małżeńskie (np. sądownictwo i duszpasterze) mogą znaleźć w jednym tomie wszystko to, co dotyczy małżeństwa.

Część pierwszą poprzedza wstęp (s. IV), listy pochwalne: mons. M. F. Pompedy, prof. P. Ciprotiego i adwokata C. Tricerriego (s. VI–IX), (które to osoby były konsultantami pracy), i wprowadzenie (s. 1–4). Komentarz w części pierwszej (kan. 1055–1165), został podzielony na 12 rozdziałów, zgodnie z porządkiem kodeksowym. Nie ma więc potrzeby przytaczania nazw i treści tego, czego dotyczą poszczególne rozdziały. Każdy z nich (analogiczna metoda jest stosowana w drugiej części dzieła) zawiera najpierw brzmienie tych kanonów, które są analizowane w danym rozdziale, w języku łacińskim i włoskim (w dwóch kolumnach), potem jest zamieszczony schemat rozdziału. Punkty obok tytułów mają aktualny numer kanonu, którego dotyczą, a w nawiasie zaznacza się analogiczny numer z poprzedniego kodeksu. Na marginesie natomiast Autor zamieszcza ciągłą numerację, którą otrzymuje każde nowe szczegółowe zagadnienie. Ona bardzo ułatwia poruszanie się po opracowaniu.

W części drugiej opracowania, która dotyczy procesów małżeńskich, Autor omawia najpierw (pierwszy rozdział) zasady i normy ogólne procesu. Skupia uwagę na przedmiot procesu, władzę, trybunały, strony procesowe, mówi o sędziach, prokuratorach i adwokatach, procesie spornym zwykłym i ustnym. Nadto porusza sprawę kompetencji i jej tytułów, rozwiązywania kwestii spornych w tym względzie, skarg i zarzutów, sprawy wpadkowe, terminy, redakcję akt procesowych oraz sprawę ugody

i kompromisu. Drugi rozdział podejmuje zagadnienie procesu związanego z orzeczeniem nieważności małżeństwa. Jest to więc głównie komentarz do kanonów 1671–1691. W szczególności poruszane są fazy przygotowania i przebiegu procesu aż do wydania wyroku, jego zaskarżenie, także proces z dokumentów, apelacja i koszty sądowe. Ponadto Autor przedstawia argumenty za i przeciw co do wyłącznej kompetencji sądów kościelnych orzekania nieważności małżeństwa w świetle aktualnego prawa konkordatowego w Italii. Kolejny trzeci rozdział przedstawia komentarz do spraw o separację małżonków (kan. 1692–1696). Omawia się możliwość rozpatrywania tych spraw na drodze administracyjnej i sądowej, zarówno zwykłej, jak i ustnej. Ta ostatnia możliwość zasługuje na podkreślenie, ponieważ ma ona wiele użytecznych walorów takich jak: bezpośredni kontakt sędziego, stron, biegłych, adwokatów, świadków; ten sam sędzia w całości sprawy; szybkość rozstrzygnięcia sprawy i mało biurokracji. W niewielu komentarzach ten sposób procesu ustnego jest zauważany. W rozdziale czwartym prezentuje się proces małżeński o niedopełnienie małżeństwa w oparciu o kanony 1697–1706 oraz niektóre dokumenty Stolicy Apostolskiej, głównie zaś list Kongregacji ds. Sakramentów z 20.12.1986 r. Proces domniemanej śmierci współmałżonka (kan. 1707) stanowi treść piątego rozdziału. Ostatnie zagadnienie drugiej części opracowania dotyczy procesu o rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary. Procedura w tej sprawie nie znajduje się wprawdzie w kodeksie, (była jeszcze w schemacie z 1982 r.), ale aktualne są normy wydane przez kongregację ds. Doktryny Wiary *Ut notum est* z 6.12.1973 r. Głównie w oparciu o nie Autor przedstawia wspomniany proces, akcentując jego fazę przygotowawczą i przebieg. Opracowanie ponadto zawiera dwa indeksy: rzeczowy i kanonów. Pierwszy z nich jest bardzo szczegółowy i obszerny, bo liczący prawie 200 stron. Drugi indeks według porządku numeratywnego kanonów, wskazuje w którym miejscu opracowania, (numeracja marginalna), dany kanon jest analizowany bądź przytaczany.

Prezentowana praca L. Chiappetty nie jest pierwszą pracą tego Autora. Uprzednio opublikował: *Dizionario del Nuovo Codice di Diritto Canonico* (1986 r.) i *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale* (1988 r.). Należy podkreślić doświadczenie pisarskie i edytorskie Autora. Obecna praca ma bardzo przejrzysty układ. Każdy z rozdziałów jest logicznie rozpracowany. Zastosowano różną czcionkę drukarską, co również ułatwia czytanie. Język jest precyzyjny i jasny. Opracowanie oparte jest na szerokiej bazie źródłowej. Szkoda tylko, że Autor nie sięgnął do bogatej już literatury. Bardzo pożyteczne są przypisy, w których nie tylko podaje się źródła, ale przedstawia się interesujące zagadnienia uboczne związane z poruszonym tematem. Przypisy zatem mają charakter uzupełniający i poszerzający.

Materia przedstawiona w dwu częściach jest obszerna, stąd książka jest objętościowo duża. Ogólnie można powiedzieć, że jest to opracowanie dość wyczerpujące, chociaż w niektórych punktach komentarz jest bardzo ogólnikowy. Na przykład pojęcie *bonum coniugum* nie zostało dostatecznie wyjaśnione. Należy ono przecież do pojęć nowych, a miejsca w których się o nim mówi (nr 673 i 680) na dobrą sprawę nic nie wnoszą. Brak też w komentarzu do kanonu 1103 wzmianki o odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej z 15.11.1986 r., która wydaje się być ważną w tej materii dla pełnego obrazu. Nie uwzględniono również wyjaśnienia tej Komisji do kanonów 1066n. Na uwagę zasługuje fakt, że Autor nie pomija kwestii trudnych i dyskusyjnych, co do których są różne interpretacje. Wydają się natomiast mało przekonujące racje.

dłaczego Autor opowiada się za taką, bądź inną opcją. Np. przy komentarzu do kan. 1095 n. 3, co do trwałości owej niezdolności (nr 598 – 600), czy też co do natury prawa przy podstępnym wprowadzeniu w błąd (nr 640n).

Uważam, że praca L. Ch i a p p e t t y stanowi bardzo poważną publikację w grupie już opublikowanych komentarzy do prawa małżeńskiego, i chyba jedyną w takim układzie. Tekst komentarza, uwzględniający w szerokim zakresie jego normatywny kontekst i doktrynalne przesłanki, czynią z opracowania dzieło bardzo przydatne oraz również inspirujące i stymulujące nowe badania. Należy więc ze wszelkich miar polecić tę pracę.

Ks. Henryk Stawniak SDB

**Paolo G. Bianchi, Incapacitas assumendi obligationes essentielles matrimonii.
Analisi della giurisprudenza rotale, particolarmente degli anni 1970 – 1982,
Publicazioni del Pontificio Seminario Lombardo di Roma 1992, ss. 350.**

Praca jest dysertacją doktorską obronioną na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w 1988 roku. Praca ukazała się zatem z czteroletnim opóźnieniem. Jej autor jest wikariuszem sądowym trybunału regionalnego Lombardii. Wykłada też prawo kanoniczne w Fakultecie Teologicznym i Instytucie Wyższej Wiedzy Religijnej w Mediolanie.

Dzieło kolejno zawiera: przedmowę monsiniora Attilo Nicora, spis rzeczy, wykaz skrótów, wprowadzenie, dwa bardzo rozbudowane rozdziały i na końcu każdego z nich przypisy, spis sentencji rotalnych dotyczących kan. 1095 3° (wyroki wykorzystywane w pracy są oznaczone gwiazdką), bibliografie.

Zamierzeniem autora jest pokazanie kierunku interpretacji kan. 1095 3°, który przewiduje niezdolność podmiotu do przyjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej. Aplikacja tej normy stwarzała i nadal stwarza przeróżne problemy. Na poziomie sądownictwa I instancji, ale nie tylko, wyroki w tej materii różnią się merytorycznie odmiennością postanowień. Taka sytuacja jest delikatną zarówno w aspekcie sądowym, jak i pastoralnym Kościoła. Autor szukając właściwych rozwiązań, przywołuje jurysprudencję rotalną, która zgodnie z konstytucją *Pastor bonus* (28.06.1988) art. 126, ma spełniać funkcję ujednolicenia jurysprudencji kościelnej i pomagać niższym trybunałom.

Cel, jaki autor postawił sobie w pracy, jest merytorycznie realizowany w dwu rozdziałach. W pierwszym z nich (ss. 7–157) stara się ustalić istotne obowiązki małżeńskie. Bardzo trafnie i sensownie ustawione jest to zagadnienie, bowiem określenie istotnych obowiązków małżeńskich stanowi sporny punkt na polu doktrynalnym a także sądowniczym. Stara się je uzgodnić w oparciu o analizę wyroków wiodących audytorów (Anne, Serrano, Pompedda, Egan, Pinto, Stankiewicz, Di Felice), a także przez przybliżenie doktryny wynikającej z prac przygotowawczych kodeksu i po jego ukazaniu się. Dalsza część naświetla małżeństwo i z niego wynikające obowiązki od strony antropologii teologicznej i teologii małżeństwa, by następnie zastanowić się na ile i w jaki sposób założenia antropologii teologicznej i psychologii mogą być pożytecznymi i skutecznymi instrumentami przy ustalaniu zdolności podmiotu do wyrażenia zgody małżeńskiej. W ostatnim stadium tego